

УДК 334.021.1

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
СПІЛЬНОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ****Панасенко Н.Л., к. е. н.
Лисенко М.В., к. ф.-м. н.***Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

Досліджено стан розвитку економіки спільної участі в країнах Європи та висвітлено теоретичні засади впровадження та функціонування платформ економіки спільної участі в Україні. Найбільшими секторами економіки спільної участі є житло, транспорт, побутові послуги, а також професійні послуги та фінанси. Дослідження структури грошових витрат домогосподарств України показало, що близько половини всіх витрат складають витрати на продовольчі товари та харчування поза домом. Це обмежує можливості більшості людей витратити кошти на відпочинок, придбання автомобілів та побутової техніки. Програми, що пропонуються в рамках економіки спільної участі, надають можливість цим людям задовольняти свої потреби. Важливою соціальною причиною появи економіки спільної участі є зміна поколінь. Майже чверть населення України складає молодь віком від 18 до 34 років, яка може формувати ефективні соціальні спільноти та є потенційними учасниками програм економіки спільної участі. Перспективними напрямками розвитку економіки спільної участі в Україні є райдшерингові сервіси (сервіси спільних поїздок), каршерингові сервіси та побутовий сервіс.

Ключові слова: економіка спільної участі, спільне споживання, платформи спільної участі, оренда житла, бізнес-моделі, комунікаційні технології.

DC 334.021.1

**DEVELOPMENT PROSPECTS FOR
SHARING ECONOMY IN UKRAINE****Panasenko N., PhD in Economics,****Lysenko M., PhD in Physics & Mathematics***Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

The state of development of the sharing economy in the countries of Europe is researched and the theoretical principles of implementation and functioning of the sharing economy platforms in Ukraine is highlighted. Housing, transport, household services, as well as professional services and finance are the largest sectors of sharing economy. About half of all expenditures are expenditures on groceries and on eating outside the home as the study of the structure households' expenditures showed. The ability of most people to spend money on holidays, purchasing cars and home appliances is limited due this condition. The programs that are offered within the framework of the sharing economy provide an opportunity for these people to meet their needs. The change of generations is an important social cause of the emergence of sharing economy. Almost a quarter of Ukrainian population are young people aged 18 to 34, who can

create effective social communities and who are potential participants of sharing economy programs. Ridesharing services (services of joint trips), car sharing and household services are promising directions of the development of sharing economy in Ukraine.

Keywords: sharing economy, common consumption, sharing platforms, hous renting, business models, communication technologies.

Актуальність проблеми. Кожній країні притаманна своя національна економіка, або національне господарство. Кожна з понад двохсот країн світу має свій неповторний характер, відрізняється від інших за політичними, економічними, демографічними, культурними й іншими ознаками. Різноманітність світу за національним складом, соціально-культурними особливостями збагачує його як спільну цілісну систему.

Передові досягнення світової економіки втілює група розвинутих країн. Основна риса цих країн – наявність високорозвинутого господарства, в якому поєднується діяльність держави і потужних угруповань національного та транснаціонального капіталу. Особливо помітне місце серед них посідають країни «великої сімки» – США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія та Канада. На них припадає майже половина ВВП та виробництва промислової продукції світу, більша частина обігу світової зовнішньої торгівлі. Великі корпорації цих країн контролюють прямо або опосередковано основну частку продуктивних сил світового господарства, внаслідок чого правлячі кола та капітал цих країн тримають у своїх руках реальні засоби контролю над світовими політичними та економічними процесами.

Економіка спільної участі охоплює багато різноманітних секторів і швидко розвивається в Європі. Багато людей в ЄС вже використовують, або знають про послуги економіки спільної участі, які варіюються від обміну будинків і автомобільних поїздок до побутових послуг. Найбільшими секторами економіки спільної участі є житло, транспорт, побутові послуги, а також професійні та технічні послуги та фінанси.

Ідеї економіки спільної участі є основою нової соціально-економічної системи, що передбачає принципові зміни концепції споживання. Таким чином вивчення особливостей виникнення та існування явища економіки спільної участі та аналіз її впливу на зміну цінностей людей, зміну соціальної взаємодії як на мікрорівні, так і на макрорівні всього суспільства є актуальною науковою проблемою.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми розвитку економіки спільної участі є об'єктом дослідження багатьох науковців. В роботі [1] проаналізовано поняття економіки спільної участі та виділено основні особливості цієї економіки. В роботі [2] розроблена концептуальна схема визначення економіки спільної участі та оцінено її економічні, соціальні та екологічні наслідки. В роботі [3] описано роль Інтернет-ринків для визначення власності, орендних ставок, кількості та надлишкового прибутку при оренді товарів довготривалого використання. Поряд із перевагами, які надає економіка спільної участі, дослідники відмічають проблеми, що перешкоджають соціально незахищеним групам населення та користувачам із регіонів, що розвиваються, отримувати належний рівень пільг, та вивчають можливості їх вирішення [4]. В роботі [5] проблеми регулювання діяльності в галузі економіки спільної участі вивчаються на прикладі Airbnb, що являє собою безпечний та надійний майданчик, де можна здати, знайти і забронювати унікальне житло прямо на сайті або за допомогою мобільного пристрою чи планшета. Автори вважають, що аналіз даних дає можливість передбачити правила, які реагують на вимоги в режимі реального часу, що сприяє виникненню ідеї «алгоритмічного регулювання». В роботі [6] автори досліджують існуючі бізнес-моделі обміну транспортними засобами для визначення оптимальних зв'язків між постачальниками послуг та місцевими органами влади. Питання обміну маршрутами таксі для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище досліджено в роботі [7]. Автори відмічають, що математичні основи для відображення компромісу між колективними перевагами розподілу та індивідуальним пасажирським дискомфортом відсутні. Вони вводять поняття мережі обміну для ефективного обчислення оптимальних стратегій обміну на великих множинах даних. Споживання на основі доступу без передачі права власності досліджено в роботі [8] на прикладі обміну автомобілями. В роботі [9] на основі зібраних авторами даних про Uber – одну із найпоширеніших послуг в економіці спільної участі – визначено основні деталі реалізації алгоритму ширшого її завантаження. В роботі [10] проведено порівняльний аналіз витрат на транзакції в поєднанні з аналізом різноманітності мотивацій, щоб визначити, коли соціальний обмін є кращим, ніж вторинний ринок. В роботі [11] досліджено роль технологій соціальних мереж у моральній економіці альтернативного туризму, який є важливою складовою економіки спільної участі. В роботі [12] вивчається питання, якою мірою Airbnb є заміником для проживання в

готелях. Використовуючи набір даних, зібраний за списками Airbnb в Техасі, та десятирічну панель квартальних податкових надходжень в цьому штаті, авторами розроблена оцінка матеріального впливу Airbnb на доходи готелів.

В той же час питання впровадження економіки спільної участі в Україні та проблеми, що при цьому виникають, досліджені недостатньо.

Метою роботи є аналіз стану економіки спільної участі за кордоном та висвітлення теоретичних засад проблем впровадження та функціонування платформ економіки спільної участі в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поняття економіки спільної участі виникло на початку XXI сторіччя. Економіка спільної участі передбачає спільне користування людськими та фізичними ресурсами. Ця економіка об'єднує компанії, що діють на основі бізнес-моделей надання доступу до певних ресурсів на ринках. В таких моделях споживачі платять за право тимчасового використання ресурсів, що належать іншим учасникам, тоді як компанія виступає посередником. Економіка спільної участі є одноранговою мережею та діє переважно через інтернет-ресурси, які є платформами з надання групових послуг [13].

Сам термін «економіка спільної участі» охоплює широкий спектр цифрових платформ і онлайн-ових майданчиків, від фінансово успішних компаній на зразок Airbnb чи фірм, які надають послуги з розміщення, до дрібних ініціатив, таких як колективний ремонт, позика та оренда обладнання, спільне фінансування проектів.

Для розвитку економіки спільної участі необхідні відносини між людьми, засновані на щирості, чесності та довірі. Ця модель економіки передбачає зменшення витрат споживачів, які мають можливість на взаємовигідних умовах ділитися речами та послугами один з одним.

В 2015 році найбільш популярним в Європі сектором спільного споживання були автомобілі (9%), в той же час такі сектори, як одяг (4%), електротехнічні вироби (4%), побутова техніка (4%) не одержали значного розповсюдження, оскільки споживачі вважають за краще мати виняткове право власності на ці предмети. В 2016 році на перший план виступають оренда житла на період відпочинку (мали намір використати 42% опитуваних), побутова техніка (33%), спортивний інвентар (31%).

Економіка спільної участі відкриває нові можливості для громадян та інноваційних підприємств. Прихильники економіки спільної участі стверджують, що основними перевагами використання її платформ є

легкий спосіб заробити додаткові кошти, підтримка окремих осіб і компаній, можливість знайти нових ділових партнерів та отримання колосального досвіду. Найбільше впливає на ставлення споживачів до економіки спільної участі в Європі, США та Австралії можливість заощадити кошти. Вважається, що економіка спільної участі має великий позитивний вплив на навколишнє середовище. Скептики, в свою чергу, підкреслюють потенційно негативні аспекти цієї економіки, а саме появу нових проблем, які породжуються спільним споживанням.

Підйом економіки спільної участі створює нові можливості для нових та діючих учасників європейського бізнесу. За умови розроблення збалансованої, узгодженої та динамічної нормативної бази Європа має можливість стати глобальним центром економіки спільної участі.

Науковці визначають такі сприятливі факторів для виникнення економіки спільної участі.

1. Світова економічна криза 2008 року, що мала не лише економічні, але й соціальні наслідки. Модель економіки спільної участі була запропонована як можливий шлях для виживання в складних економічних умовах, або як можливість для нового життя і прийняття більш стійкої та справедливої системи.

2. Поява нових комунікаційних технологій, які розширюють можливості спілкування, та являють собою інформаційну основу економіки спільної участі.

3. Зміна системи цінностей, що передбачає новий підхід до споживання, при якому споживач приділяє більше уваги екологічним та етичним проблемам. Економіка спільної участі спрямована на повторне використання товарів і скорочення кількості відходів.

4. Екологічні проблеми, а саме зміна клімату та невпинне виснаження ресурсів, вимагають використання нової моделі ведення бізнесу, яка була б більш стійкою за традиційну [14].

Нещодавно проведене дослідження для Європейської комісії, показало, що активність економіки спільної участі прискорилося протягом останніх двох років. Виявлено, що тільки в 2015 році п'ять ключових секторів економіки спільної участі принесли виручку в розмірі € 4 млрд. Споживачі Європи, які беруть участь в спільному споживанні, вже зараз виграють у фінансовому відношенні, їх середній прибуток складає € 2500, можна припустити, що в майбутньому для деякого з них це може бути значний додатковий дохід. Проте, переважна більшість учасників по всій Європі (74%) заробили лише до € 1000. Особи, які

беруть участь в спільній економіці найчастіше являються освіченими споживачами, у віці до 35 років.

Дослідження проведені міжнародною групою ING (Internationale Nederlanden Groep) показали, що серед європейських країн найвищі показники розвитку економіки спільної участі мають Туреччина (9%), Іспанія (6%) та Велика Британія (5%) [15]. У Великобританії та Франції існує понад 50 організацій, які займаються економікою спільної участі, в Німеччині, Іспанії та Нідерландах – понад 25 організацій, подібні організації створені в Швеції, Італії, Польщі та Бельгії.

На даний час у США участь в спільному споживанні беруть 10% споживачів, але очікується значне зростання цього показника – майже третина (32%) споживачів. Ці показники підтверджують, що існують значні можливості для розвитку економіки спільної участі. Цей розвиток прискорився за останні два роки, в перспективі очікується подальше істотне зростання економіки спільної участі протягом наступного десятиріччя, але для розширення масового ринку необхідно вирішувати проблеми недовіри та розвивати культуру обміну.

На рисунку 1 показано, в якій мірі деякі фактори впливають на участь в економіці спільної участі п'ятнадцяти країн [15].

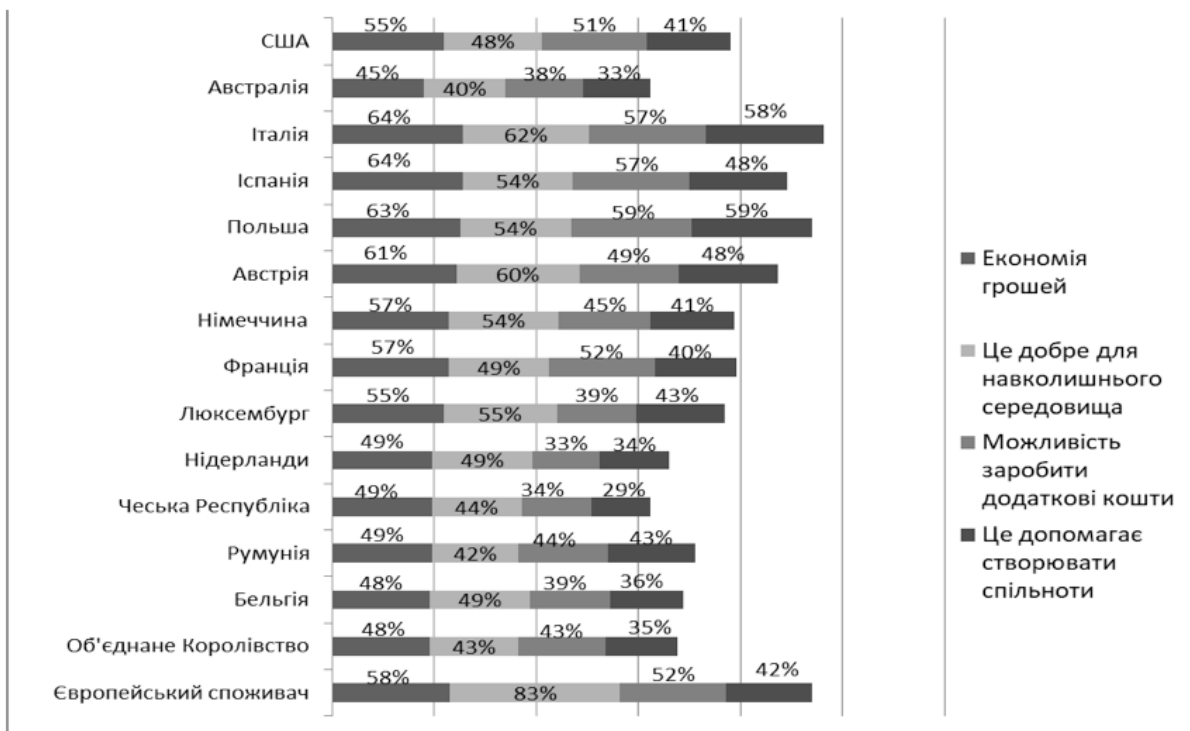

Рис. 1. Вплив факторів на економіку спільної участі країн світу

Джерело: дані із сайту www.slideshare.net

Багато респондентів розуміють спільне споживання як «легкий спосіб заробити додаткові гроші». В Туреччині, Польщі та Італії великий відсоток людей, які вважають впливовими позитивними факторами економіки спільної учві створення співтовариств, що розширюють відносини між кредиторами і позичальниками та створення спільних магазинів.

На рисунку 2 відображено ставлення людей в Європі до економіки спільної участі [15]. Статистика показує, що 40% людей віком до 35 років планують збільшити свою участь в цій економіці протягом найближчого року. Більшість людей, що належать до старших вікових груп планують залишити свою участь на існуючому рівні. Але навіть серед тих, кому понад 55 років, планують збільшити свою участь 24%. Люди, які говорять, що вони вже працюють в даній сфері, як правило, молоді і добре освічені. Вони, як правило, готові до використання нових платіжних технологій для поліпшення свого фінансового стану.

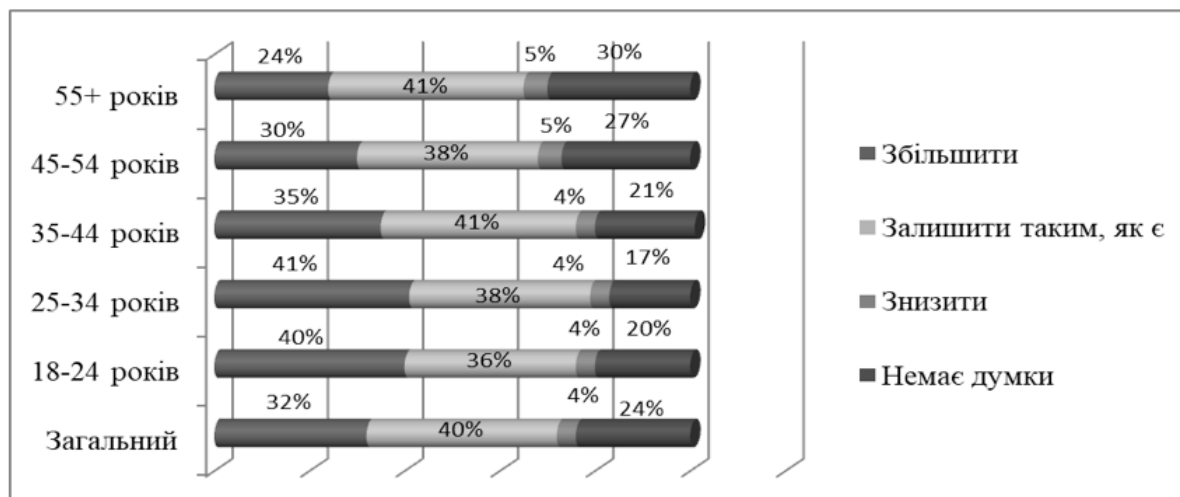

Рис. 2. Ставлення європейців до економіки спільної участі
Джерело: дані із сайту www.slideshare.net

Економіка спільної участі пропонує великий вибір можливостей для споживачів та підприємців, але громадяни і підприємства повинні бути інформовані про існуючі правила і зобов'язання. ЄС забезпечує ясність щодо цих правил та надає рекомендації з питань політики для допомоги громадянам, підприємствам і країнам можливості в повній мірі користуватися новими бізнес-моделями та сприяти збалансованому розвитку економіки спільної участі.

Едмунд Фелпс вважає, що зростання благополуччя народів супроводжується не лише матеріальним багатством, але й «процвітанням» – осмисленою працею, самовираженням і особовим зростанням людей.

Фелпс пов'язує це процвітання з сучасними цінностями – бажанням творити, створювати і досліджувати щось нове, справлятися з труднощами, що виникають. Ці цінності є основою низового динамізму, який давав можливості для широких інновацій. Однак в останні десятиліття справжні інновації та процвітання здають свої позиції. Але, як відмічає Фелпс, сучасні цінності, що лежать в основі сучасної економіки, виявилися під загрозою внаслідок зміцнення традиційних цінностей, які ставлять державу і суспільство над індивідом [16].

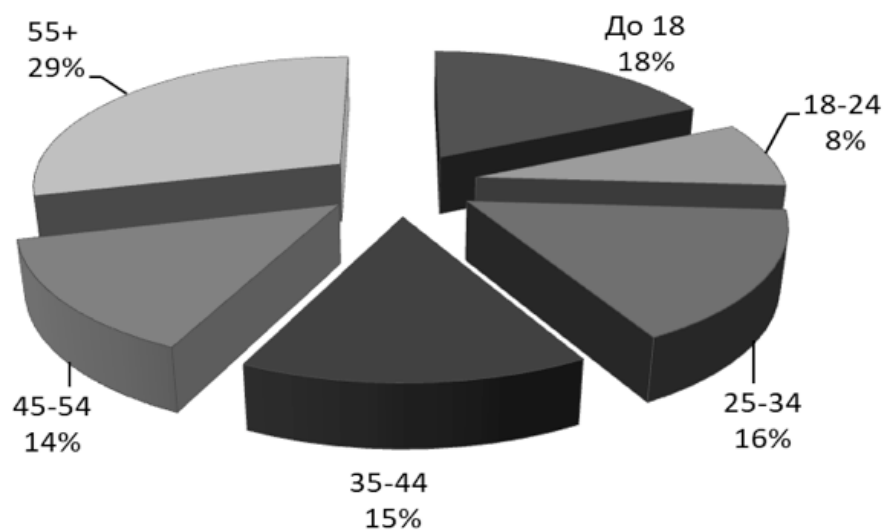
Провідну роль в економіці спільної участі відіграють п'ять ключових секторів, що полегшують взаємодію між особами та організаціями на основі Інтернет-платформ, а саме:

1. Peer-to-peer розміщення, що об'єднує домогосподарства, які надають доступ до незайнятого простору в своєму будинку або здають в оренду будинок відпочинку для мандрівників та туристів.
2. Peer-to-peer транспорт, що надає можливість обміну автомобілями або паркувальними місцями.
3. Побутові послуги: Freelancer ринків, що дають можливість домогосподарствам отримати підтримку в вирішенні різних побутових проблем.
4. Професійні послуги: Freelancer торговельних платформ, що дають можливість підприємствам отримати підтримку та консультації з питань адміністрування, бухгалтерського обліку тощо.
5. Спільні фінанси: фізичні та юридичні особи, які надають кредити та позички безпосередньо один одному.

На даний час найбільшим сектором економіки спільної участі в Європі є Peer-to-peer транспорт, що дає майже половину від загального обсягу доходів по п'яти секторам, друге місце займає peer-to-peer розміщення а самим швидкозростаючим є сектор побутових послуг. Спільні моделі фінансування (наприклад, краудфандінг) продовжуватимуть зростати та в перспективі можуть до 2025 року стати найбільшим сектором економіки спільної участі. Таким чином економіка спільної участі активно розвивається і Україна не зможе лишатися осторонь цих процесів. Якщо в недалекому минулому Інтернет-ресурс Airbnb, який допомагає орендувати житло приватних осіб, був мало поширений в Україні, то в даний час в Львові активно працює український шеринговий сервіс, що пропонує понад півтисячі варіантів вибору квартири.

Одним із найважливіших економічних причин виникнення економіки спільної участі є настання фінансової кризи та економічної рецесії в багатьох країнах світу, що призвело до істотного зниження купівельної спроможності громадян. Цим пояснюється виникнення багатьох фірм, що діють на платформі «peer-to-peer», в 2008-2010 роки. Найважливішими причинами, за якими люди орендують, здають в оренду або позичають власні предмети, є заощадження грошей та скорочення витрат на обслуговування та / або зберігання. [17].

Іншою важливою соціальною причиною появи економіки спільної участі є зміна поколінь. Численні дослідження показують, що люди, які народилися між 1980 та 2000 роками, вже рідко купують будинки та автомобілі, надаючи перевагу оренді, та намагаються не робити занадто дорогих покупок взагалі. Серед значної частини сучасної молоді успішними людьми вважаються не володарі власного житла та автомобіля, а ті, хто вкладає кошти в набуття досвіду та отримання вражень. Розподіл постійного населення України за віком наведено на рис. 3.

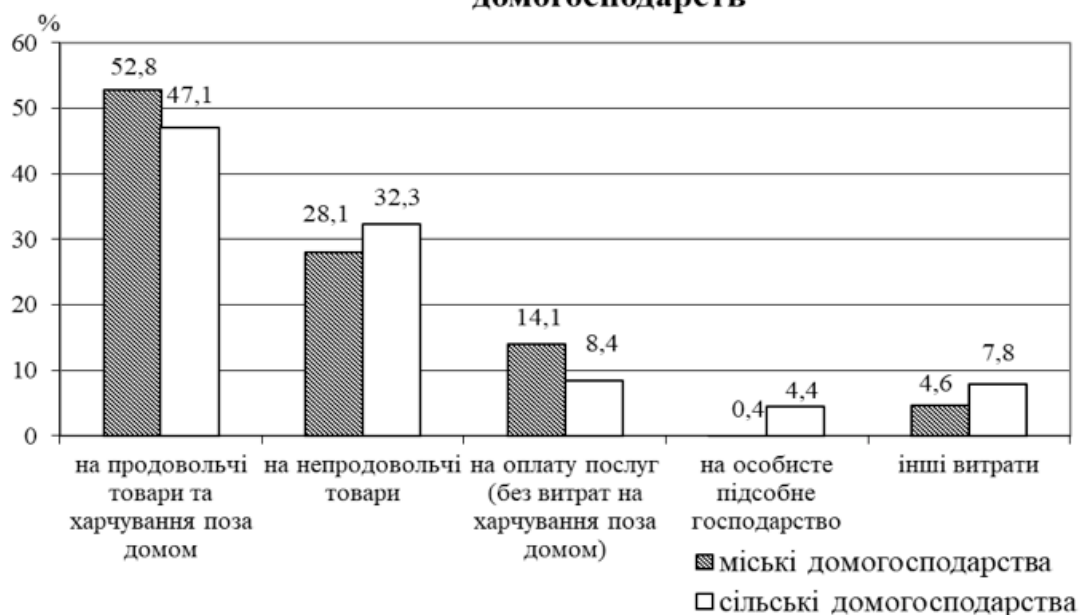
*Рис. 3. Розподіл постійного населення України за віком на 2016 р.
Джерело: [18]*

Майже чверть населення України складає молодь віком від 18 до 34 років, що відноситься до покоління Y. Згідно з твердженням теорії поколінь американських вчених демографа Нейла Хоува та історика Вільяма Штрауса, яка була розроблена в 1991 році, кожне покоління людей має спільну модель поведінки, не схожу ні на своїх батьків, ні на покоління своїх дітей. Так відбувається тому, що поведінка людей залежить від умов життя та виховання до 14-річного віку, саме до цього

віку в підлітка формується власна ієрархія цінностей. Згідно з висновками вчених, які були опубліковані в працях «Покоління» та пізніше в книзі «Четверте перетворення», поколінню молодих людей, народжених в проміжку між 1983 та 2003 роками, властиві такі особистісні якості, як: комунікабельність, обізнаність в комп'ютерних мережах, відповідальність, різноманітність інтересів та вибір цікавої роботи. З цього можна зробити висновок, що це покоління схильне до взаємодії, здатне формувати ефективні соціальні спільноти та являються потенційними учасниками програм економіки спільної участі.

Дослідження структури грошових витрат міських та сільських домогосподарств України показало, що близько половини всіх витрат складають витрати на продовольчі товари та харчування поза домом (рис. 4).

Структура грошових витрат міських та сільських домогосподарств

*Рис. 4. Витрати домогосподарств України у IV кварталі 2016 року
Джерело: [18]*

Це обмежує можливість більшості людей витратити кошти на відпочинок, придбання автомобілів та побутової техніки. Програми, що пропонуються в рамках економіки спільної участі, надають можливість цим людям задовольняти свої потреби із мінімальними витратами. Таким чином проблема розвитку економіки спільної участі в Україні є актуальною. Дослідження самооцінки домогосподарствами України рівня своїх доходів показало, що при значному збільшенні доходів, люди спрямували б додаткові кошти в першу чергу на відпочинок, придбання автомобілів та побутової техніки (рис. 5).

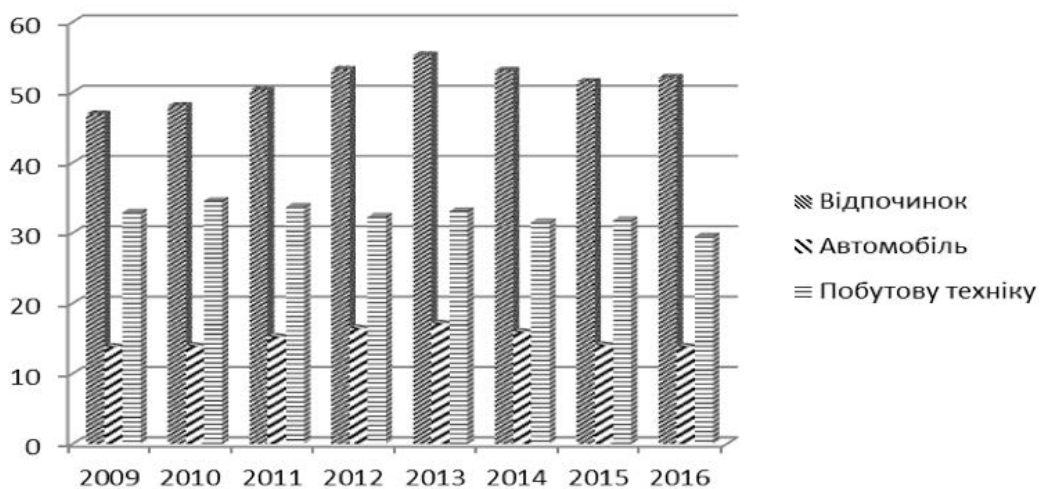

Рис. 5. Частка домогосподарств (%), які б при значному збільшенні доходів спрямували додаткові кошти на відпочинок, побутову техніку та автомобіль
Джерело: [18]

Таким чином, перспективними напрямками розвитку економіки спільної участі в Україні є райдшерингові сервіси (сервіси спільних поїздок), каршерингові сервіси та побутовий сервіс.

Висновки. Економіка спільної участі виникла як наслідок комплексу соціальних змін та може привести до ще більших змін в суспільстві. Основною ідеєю економіки спільної участі є бажання більш ефективно та раціонально використовувати наявні ресурси, отримати доступ до товарів та послуг, які індивідуально отримати складно або неможливо. В 2016 році найбільш популярними в Європі секторами спільного споживання були оренда житла на період відпочинку, оренда побутової техніки та спортивного інвентаря. Найважливішими причинами виникнення економіки спільної участі є зниження купівельної спроможності громадян внаслідок настання фінансової кризи, розвиток Інтернет-технологій та зміна поколінь, оскільки молодь надає перевагу оренді перед придбанням дорогих товарів. Оскільки ці фактори мають місце і в нашій країні, то можна очікувати швидкий розвиток економіки спільної участі в Україні, перспективними напрямками якого є райдшерингові, каршерингові та побутові сервіси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Martin, C. J. (2016). The sharing economy: A pathway to sustainability or a nightmarish form of neoliberal capitalism? *Ecological Economics*, 121, 149-159.
2. Frenken, K., & Schor J. (2017). Putting the sharing economy into perspective. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 23, 3-10.

3. Horton, J. J., & Zeckhauser, R. J. (2016). *Owning, Using and Renting: Some Simple Economics of the "Sharing Economy."* National Bureau of Economic Research. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w22029>. doi: 10.3386/w22029.
4. Dillahun, T., Lampinen, A., O'Neill, J., Terveen L., & Kendrick, C. (2016). Does the Sharing Economy do any Good? *Proceedings of the 19th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing Companion*, 26, 197-200. doi: 10.1145/2818052.2893362.
5. Quattrone, G., Proserpio, D., Quercia, D., Capra, L., & Musolesi M. (2016). Who Benefits from the "Sharing" Economy of Airbnb? *Proceedings of the 25th International Conference on World Wide Web (WWW '16)*, 1385–1394. doi: 10.1145/2872427.2874815
6. Cohen, B., & Kietzmann, J. (2014). Ride On! Mobility Business Models for the Sharing Economy. *Organization and Environment*, 7(3), 279–296.
7. Santi, P., Resta, G., Szell, M., Sobolevsky, S., Strogatz, S. H. & Ratti, C. (2014). Quantifying the benefits of vehicle pooling with shareability networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 111(37), 13290-13294.
8. Bardhi, F., & Eckhardt, G. M. (2012) Access-Based Consumption: The Case for Car Sharing. *Journal of Consumer Research*, 39(4), 881-898.
9. Chen, L., Mislove, A., & Wilson, C. (2015). Peeking Beneath the Hood of Uber. *Proceedings of the 2015 ACM Conference on Internet Measurement Conference*, 495-508, doi>10.1145/2815675.2815681.
10. Benkler, Y. (2004). Sharing Nicely: On Shareable Goods and the Emergence of Sharing as a Modality of Economic Production. *Yale Law Journal*, 114(2), 273-358. doi: 10.2307/4135731.
11. Molz, J. G. (2013). Social Networking Technologies and the Moral Economy of Alternative Tourism: The Case of Couchsurfing.org. *Annals of Tourism Research*, 43, 210-230.
12. Zervas, G., Proserpio, D., & Byers, J. (2014). The Rise of the Sharing Economy: Estimating the Impact of Airbnb on the Hotel Industry. *Boston U. School of Management Research Paper, 2013-16*, 1-45.
13. Hamari, J., Sjöklint, M., & Ukkonen A. (2016). The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(9), 2047-2059.
14. Gansky, L. (2010). *The Mesh. Why The Future of Business is Sharing*. New York: Portfolio Penguin. Retrieved from <https://informationdj.files.wordpress.com/2012/01/future-of-business-is-lisa-gansky.pdf>.
15. Sharing Economy: ING International Survey Mobile Banking, New Technologies and Financial Behaviour [Electronic resource] . – 2015. Режим доступу: www.slideshare.net/ING/sharing-economy-ing-special-report
16. Phelps, E. (2013) *Mass Flourishing: How Grassroots Innovation Created Jobs, Challenge, and Change*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
17. Wang, R. "Monday's Musings: Four Elements for A #SharingEconomy Biz Model In #MatrixCommerce". May 26, 2013. Software Insider.
18. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Державна служба статистики України. – Київ, 2017. – 611 с.